

Nr 244.

Ankom till riksdagens kansli den 8 december 1944 kl. 1 em.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp
av tackjärn.*

(2:a avd.)

I propositionen nr 302 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 17 november 1944, föreslagit riksdagen medgiva att det å allmän förskottsstat I för budgetåret 1944/45 uppförda anslaget till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap må i enlighet med vad departementschefen förordnat disponeras för bestridande av kostnader för inköp av tackjärn.

På grund av den utomordentligt viktiga ställning, som järnet intager inom flertalet produktionsområden, har frågan om landets järnförsörjning i olika sammanhang varit föremål för uppmärksamhet. Vid de överväganden som förekommit har det framstått såsom angeläget icke blott att tillse, att den aktuella efterfrågan på järn i möjligaste mån kunde tillgodoses utan även att ett beredskapslager för framtida behov kunde uppläggas. Ett dylikt lager har ansetts önskvärt för att kunna möta dels den försämring i järnförsörjningen under ett slutskede av kriget, varmed man på grund av minskad eller utebliven import av järn och av fossila bränslen för framställning av inhemskt järn hade anledning räkna, dels ock den avsevärt ökade efterfrågan på järn, som kunde antagas uppkomma under en övergångstid efter krigets avslutande.

Under hösten 1943 var tillgången på träkol tämligen riklig. Med anledning härav övervägdes vissa åtgärder i syfte att få till stånd en ökad produktion av träkolstackjärn. Av olika skäl ansågos emellertid dylika åtgärder icke då böra vidtagas.

I skrivelse den 7 juni 1944 erinrade statens industrikommission om att de träkol, som skulle förbrukas under år 1945, normalt borde börja kontrakteras från och med våren 1944 för att bereda träkolsproducenterna tillfälle att i tid planlägga och verkställa avverkningen av erforderlig kolved. Gjorda undersökningar hade emellertid givit vid handen, att träkolshyttorna dittills varit återhållsamma i fråga om köp av träkol. Det anmälda köpebehovet hade sålunda i jämförelse med motsvarande tid föregående år visat sig avsevärt mindre. Detta berodde enligt industrikommissionen bland annat därpå, att företagen kände sig osäkra rörande framtidsutsikterna både vad beträffade avsättningsmöjligheterna och priset på tackjärn. Det vore enligt industrikommissionens mening nödvändigt att åtgärder snarast vidtoges med syfte att stödja produktionen av träkolstackjärn år 1945.

Såsom en första åtgärd i angivna syfte föreslog kommissionen, att genom statens försorg uppköptes och lagrades dels det överskott av träkolstackjärn, som kunde framkomma hos de fristående träkolshyttorna, och dels överskottet hos de koks- och elektrohyttor, som icke tillhörde stålverk.

Såsom en andra åtgärd föreslog kommissionen, att vissa statliga garantier lämnades för avsättning av det tackjärn, som tillverkades med användning av träkol, inköpt under 1944 års träkolssäsong. Garantien skulle emellertid tills vidare endast avse de fristående träkolshyttorna, då det borde ligga i stålverkens eget intresse att i rimlig utsträckning säkerställa sin egen tackjärnstillverkning. Den statliga garantien för säkerställandet av en framställning av träkolstackjärn av önskad omfattning skulle innefattas i avtal, som skulle träffas med vederbörande företag, avseende åtagande från dessas sida av köp respektive tillverkning av vissa bestämda kvantiteter träkol före viss tidpunkt. Den statliga avsättningsgarantien för motsvarande kvantiteter tackjärn skulle enligt avtalet hänföras till ett grundpris vid hyttorna av 225 kronor per ton tackjärn av martinkvalitet, d. v. s. ett pris som med 17 kronor 50 öre understeg det pris av 242 kronor 50 öre per ton, som godkänts av priskontrollnämnden såsom tillverkningspris. I avtalet skulle vidare intagas en förklaring, att staten icke hade för avsikt att vid sådan tidpunkt, då orderbrist förelåge, som förorsakade inställande av driften vid tackjärnshyttorna, disponera över de statliga lagren av träkolstackjärn.

Genom beslut den 9 juni 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens reservförrådsnämnd att under år 1944 i samråd med industrikommissionen inköpa intill 35 000 ton koks-, elektro- och träkolstackjärn av årets svenska tillverkning. Vidare bemyndigade Kungl. Maj:t industrikommissionen att, för Kungl. Maj:t och kronan med tio särskilda företag träffa avtal, varigenom företagen åtog sig att inköpa träkol, avsett för framställning av tackjärn. Den kvantitet träkol, varom här var fråga, motsvarade en tackjärnskvantitet av 80 000 à 85 000 ton.

Med skrivelse den 20 juni 1944 överlämnade kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering till industrikommissionen för vidtagande av de åtgärder, som kunde befinnas lämpliga, en promemoria angående möjligheterna att i beredskapssyfte utöka landets tackjärnsproduktion. Enligt promemorian skulle en sådan utökad tackjärnstillverkning vara möjlig under år 1945, enär utsikterna att anskaffa den för denna tillverkning erforderliga kvantiteten träkol vore förhållandevis goda, medan däremot möjligheterna för en utökad tackjärnstillverkning för tiden efter år 1945 bedömdes vara mera ovissa med hänsyn till träkolsförsörjningen. En förutsättning för att tillräckliga träkolskvantiteter för 1945 års tackjärnstillverkning skulle kunna framkomma vore dock, att avverkningarna av kolved snarast igångsattes.

Med anledning av efterkrigsplaneringskommissionens skrivelse ävensom av industrikommissionen verkställd utredning i ämnet föreslog kommissionen, att staten såsom en beredskapsåtgärd för tackjärnsförsörjningen efter år 1945 och i syfte att stimulera till ökad produktion av träkolstackjärn un-

der år 1944, dels ytterligare inköpte träkolstackjärn av det överskott, som beräknades för innevarande år, dels ock redan nu gjorde begränsade inköp av tillskott av sådant tackjärn, som under år 1945 kunde framkomma. Priset å det sålunda av staten inköpta tackjärnet skulle vara högst det nu gällande, eller 242 kronor 50 öre per ton för martintackjärn med visst pristillägg för gjuterikvalitet. Såsom särskilt villkor för inköp av 1945 års produktion skulle gälla, att de berörda hyttorna åtog sig att före viss tidpunkt inköpa eller tillverka den för tackjärnets tillverkning erforderliga kvantiteten träkol.

Genom beslut den 28 juli 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att, i samråd med industrikommissionen, under år 1944 inköpa dels intill 15 000 ton träkolstackjärn av 1944 års tillverkning utöver de kvantiteter, som kunde komma att inköpas jämlikt Kungl. Maj:ts omförmälda beslut av den 9 juni 1944, dels ock intill 40 000 ton sådant tackjärn av den del av 1945 års produktion därav, som icke vore avsedd för tillgodoseende av träkolshyttornas egna behov, för leverans enligt förenämnda mellan Kungl. Maj:t och kronan och vissa producenter av tackjärn träffade avtal eller för avsalu.

Vad anginge behovet av ytterligare lagring av tackjärn för säkerställande av försörjningen år 1945 och tiden därefter meddelade industrikommissionen i skrivelse den 11 oktober 1944, att kommissionen i samråd med kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering och med jernkontoret igångsatt en undersökning rörande möjligheterna att öka tillverkningen av valsade järn- och stålprodukter utöver nuvarande nivå. Vissa tekniska förutsättningar härfor förefunnes. I den mån en ökning av valsjärnstillverkningen kunde genomföras måste som råvara härfor tänkas uteslutande tackjärn, då en ökning av tillgången på smidesjärnskrot icke kunde påräknas. Tackjärnsförbrukningen år 1945 bleve på grund härav eventuellt större än tidigare beräknats.

Den 20 oktober 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t reservförrådsnämnden att i samråd med industrikommissionen inköpa — utöver de kvantiteter, som reservförrådsnämnden jämlikt av Kungl. Maj:t tidigare meddelade uppdrag inköpt eller komme att inköpa — intill 20 000 ton träkolstackjärn av den inhemska tillverkningen under återstoden av innevarande år och under första kvartalet 1945.

Sedan industrikommissionen i skrivelse den 25 oktober 1944 slutligen meddelat, att det torde bliva möjligt att inköpa vissa kvantiteter träkolstackjärn utöver de 40 000 ton dylikt järn av 1945 års produktion, varom reservförrådsnämnden erhållit inköpsuppdrag, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 27 oktober 1944 åt reservförrådsnämnden att på motsvarande villkor, som gällde för angivna kvantitet om 40 000 ton tackjärn, inköpa ytterligare intill 50 000 ton dylikt järn av 1945 års produktion.

Departementschefen har anfört följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att Kungl. Maj:t genom olika beslut uppdragit åt reservförrådsnämnden att för statens räkning inköpa och upplagra tackjärn intill en sammanlagd kvantitet av 160 000 ton. Kostna-

derna härför kunna beräknas till inemot 40 000 000 kronor. Av detta belopp torde omkring 30 000 000 kronor belöpa på innevarande budgetår. Med hänsyn till syftet med ifrågavarande lagring synas dessa kostnader lämpligen böra bestridas från det å allmän förskottsstat I för budgetåret 1944/45 uppförda anslaget å 100 000 000 kronor till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap. Detta anslag är avsett för sådana angelägna beredskapsuppgifter, för vilka särskilda anslag ej beräknats på den allmänna beredskapsstaten, i första hand åtgärder för att förbättra landets försörjning med vissa varor, som äro väsentliga för produktionens fortgång men på vilka tillgången fortsättningsvis kan befaras bli otillräcklig. För disposition av anslaget under tid då riksdagen är samlad till session förutsättes emellertid, att riksdagens medgivande inhämtas i enlighet med den praxis, som utbildats beträffande större civila utgifter på försvarsberedskapsstaten.

Vad angår kostnaderna för de kvantiteter träkolstackjärn, vilka kronan enligt förenämnda avtal med vissa företag om inköp respektive tillverkning av träkol för framställning av tackjärn kan bli skyldig att inköpa på grund av avsättningsgarantien, förutsätter jag, att jämväl dessa kostnader i den mån de belöpa på detta budgetår må få finansieras genom anlitan- de av anslaget till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap.

Därest jämväl å allmän beredskapsstat för nästa budgetår anslag kommer att upptagas för ekonomisk efterkrigsberedskap har jag för avsikt att framdeles göra hemställan om att de å budgetåret 1945/46 belöpande kostnaderna för tackjärnsinköp finansieras genom anlitan- de av sådant anslag. För det fall att dylikt anslag icke står till förfogande, torde särskilda medel för ändamålet framdeles få äskas av riksdagen.

Utskottet. Utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, hemställer,

att riksdagen må medgiva att det å allmän förskottsstat I för budgetåret 1944/45 uppförda anslaget till Åtgärder för ekonomisk efterkrigsberedskap må i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 17 november 1944 förordnat disponeras för bestridande av kostnader för inköp av tackjärn.

Stockholm den 8 december 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Lindström, Sven Larsson, Bäcklund, Holmström, Heiding, Karl Andersson, von Heland, Sundberg* och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Tidaholm, *Isacsson, Pettersson* i Dahl, *Lindholm*, fru *Alvén*, herrar *Lundberg* i Hälsingborg, *Åkerström* och *Malmborg*.